

SOCIALSTYRELSEN

Enkle redskaber til inklusion

En guide til lærere
og pædagoger
med elever med
udfordringer i forhold
til opmærksomhed og
socialt samspil

Publikationen er udgivet af:

Socialstyrelsen
Edisonsvej 18, 1.
5000 Odense C

Tlf: 72 42 37 00
E-mail: info@socialstyrelsen.dk
www.socialstyrelsen.dk

Forfatter: Marie Herholdt Jørgensen og Lisbet Tuxen
1. oplag, udgivet som web-publikation, maj 2015

Layout: 4PLUS4

Download på www.socialstyrelsen.dk
Der kan frit citeres fra publikationen med angivelse af kilde.

Digital ISBN: 978-87-93277-56-4

Enkle redskaber til inklusion

Som lærer eller pædagog i folkeskolen møder du elever, der har funktionelle vanskeligheder¹ i forhold til opmærksomhed² og socialt samspil. Det kan opleves som opslidende og ressourcekrævende i en travl hverdag med mange elever, læseplaner der skal nås osv. Det er derfor vigtigt, at du som lærer eller pædagog har aktuel viden om, hvad der har den bedste effekt i forhold til at understøtte alle elever i undervisningen.

Elevernes udfordringer kan skyldes en udviklingsforstyrrelse, fx ADHD eller autisme, men der kan også være mange andre forklaringer på elevernes udfordringer. Uanset årsag kan du som lærer eller pædagog positivt påvirke disse elevers adfærd og trivsel ved at etablere et læringsmiljø, der ikke fokuserer på enkelte elevers funktionelle vanskeligheder, men generelt understøtter opmærksomhed og socialt samspil hos alle elever i klassen.

-
- 1 Med funktionelle vanskeligheder menes de vanskeligheder, der opstår, når eleven møder omverdenens krav og forventninger til at være opmærksom, kunne koncentrere sig, kommunikere og indgå i socialt samspil.
 - 2 Definition: www.vidensportal.socialstyrelsen.dk/temaer/Opmaerksomhedsforstyrrelser

Betegnelserne for elever med funktionelle vanskeligheder er mange. Ofte afspejler de en forståelse af, at udfordringerne er bundet til eleven. Funktionelle vanskeligheder skal imidlertid altid forstås i den kontekst, de opstår i. Den måde, du og dine kolleger, eleverne i klassen og deres forældre forstår og møder elever med specifikke udfordringer, har afgørende betydning for, om vanskelighederne bliver et problem eller ej.

Det er også vigtigt at holde sig for øje, at udfordringer ikke altid er vedvarende. De kan være tydelige i én sammenhæng og uden betydning i en anden, og de kan forandre sig over tid. Betegnelsen udviklingsforstyrrelse dækker over flere forskellige diagnoser. Man kan derfor ikke sige helt entydigt, hvor mange, der får stillet en diagnose i relation til udviklingsforstyrrelser i barndommen, som også opfylder de kliniske kriterier, når de bliver voksne. Selv om man ikke længere opfylder diagnosekriterierne som voksen, vil mange fortsat have udfordringer, som har rod i barndommens udfordringer og erfaringer. Den tidlige forebyggende indsats er derfor helt afgørende for at give eleverne et stærkt fundament for at mestre deres udfordringer, både mens de går i skole og i forhold til deres fremtid.

Det, der kan gøre forskellen, er elevernes motivation i en given situation og omgivelsernes reaktion på og håndtering af situationen. I sidste ende handler det om, at elever med særlige udfordringer udvikler et selvværd og tro på egne evner, bliver i stand til at indgå i skolens læringsmiljø og deltage i sociale aktiviteter. Det er ikke ensbetydende med, at deres funktionelle vanskeligheder forsvinder, men det kan være med til at forebygge, at vanskelighederne vokser sig store. Forskning viser, at eksklusion fra fællesskabet er en væsentlig risikofaktor for elevernes identitetsdannelse og for, hvordan det går dem senere i livet. Det er derfor helt afgørende, hvordan eleverne mødes og støttes i dagligdagen til at indgå naturligt i fællesskabet.

Målet er, at eleverne får så solidt et fundament som muligt for at mestre de udfordringer, de vil møde i skolen og evt. i deres voksne liv. Her spiller din viden og dine handlinger en afgørende rolle. En bevidst brug af redskaber til at skabe struktur, visualisering og tydelig kommunikation gør det nemmere for alle elever at leve op til skolens krav og forventninger og udvikle gode relationer til hinanden. Og det kommer især elever, der fx har det svært med uro, omskiftelighed, uklar kommunikation og langt mellem indsats og belønning til gode.

I denne pjece får du gode råd og enkle redskaber, der kan understøtte inklusion i din klasse. Redskaberne kan bruges generelt i klassen og har dokumenteret effekt³ over for elever med funktionelle vanskeligheder i forhold til opmærksomhed og socialt samspil. Redskaberne kan ikke løse alle de komplekse problemstillinger, du skal håndtere i praksis. Mange vil du også kende i forvejen. Men pjecen kan give et overblik over redskaberne og fungere som inspiration i dit daglige arbejde som lærer eller pædagog. Samtidig får du henvisninger til hjemmesider, hvor du kan finde mere information om udfordringer med opmærksomhed og socialt samspil.

Vær opmærksom på, at nogle elever kan have mest gavn af en individuel og specialiseret indsats. Det kan de redskaber, der er beskrevet i denne pjece, ikke imødekomme på en fyldestgørende måde. For yderligere viden om en specialiseret indsats henvises til referencerne bagerst i pjecen.

3 Se referencer bagerst i pjecen.

Gode råd

Elever, der har udfordringer med opmærksomhed og socialt samspil, vil generelt have gavn af:

Tilrettelæggelse af undervisningen

- **Start hver time med at forklare, hvad der er fokus på, og hvad målet for timen er**
Det er med til at skabe gennemsigtighed i forhold til undervisning og krav og hjælper eleverne med at holde fokus. Lav fx en dagsorden for hver time, der visuelt viser emne og mål.
- **Tilrettelæg undervisningen struktureret og varieret**
I stedet for at indlede med et længere oplæg fra læreren, hvorefter eleverne skal gå ud og arbejde, kan du med fordel tilrettelægge undervisningen i "zig-zag", hvor du veksler mellem tavleundervisning og gruppearbejde under hele timen. På den måde undgår du, at eleverne skal sidde og lytte i for lang tid, hvilket kan være svært for nogle elever. Det er vigtigt, at "zig-zag-undervisningen" og overgangene mellem de forskellige undervisningsaktiviteter er tydelig og gerne visualiseret.
- **Visualiser opgaver og aktiviteter**
Nogle elever tænker i billeder og har en god visuel hukommelse. For nogle elever kan det være en hjælp, at man i stedet for at tale om noget, der står på en side i en bog, går ned og peger i bogen.
- **Tilpas krav, forventninger og læringsmål til elevernes udvikling og modenhed**
Udfordringer for nogle elever kan bunde i, at deres hjerne udvikles langsommere i forhold til at opfatte og erkende verden (kognitiv udvikling). Det betyder, at de på nogle punkter kan være senere udviklet end deres jævnaldrende kammerater.

- **Hjælp eleverne med at se sammenhængen mellem en ny opgave eller aktivitet og tidligere erfaringer med samme type opgave eller aktivitet**
Udfordringer for nogle elever kan bunde i, at det er svært at "automatisere" handlinger, som gentages ofte, fx pakke skoletaske eller hænge jakken på en knage. De kan også have svært ved at overføre erfaringer fra en situation til en anden, fx kan det være svært at overføre en positiv erfaring med at tale pænt til Lise fra i går til en tilsvarende situation i dag med Peter. Sæt ord på sammenhængen og vær tydelig. Gør det visuelt, hvis det er muligt.
- **Planlæg opgaver og aktiviteter, så det er tydeligt for eleverne, hvad den konkrete gevinst er af at gøre en indsats**
Jo kortere der er mellem indsats og belønning, jo tydeligere er det for eleverne, at der er en mening med at gøre en indsats. Aktiviteter, hvor belønningen er ukonkret eller ligger langt ude i fremtiden, er demotiverende for nogle elever. Brug gerne belønning, som du ved motiverer eleverne, som et redskab til at bevare koncentration og opmærksomhed.
- **Reducér mængden af indtryk**
Nogle elevers vanskeligheder kan bunde i, at eleven ikke har et "filter", som hjælper med at sortere og prioritere indtryk. I stedet bliver eleven konstant bombarderet med indtryk. Det skaber en masse "støj", som forstyrrer evnen til at sortere og prioritere, og det påvirker både koncentration og forståelse. Struktur og klar og entydig kommunikation hjælper eleverne med at sortere indtryk og fokusere deres opmærksomhed. En hensigtsmæssig indretning af klasserummet og elevernes placering kan også være med til at reducere mængden af indtryk. Fx er det en god idé, at elever, der har det svært med at fastholde opmærksomheden, ikke sidder med udsigt til legepladsen eller der, hvor eleverne spidser deres blyant.

Dialog med eleverne

- **Vær nysgerrig efter at forstå, hvordan verden ser ud fra elevernes perspektiv**
Det er ikke sikkert, at eleverne kan formulere, hvad der virker for dem, særligt ikke de yngste, men oprigtig nysgerrighed er at anerkende. Giv eleverne mulighed for at fortælle, hvad der virker bedst for dem i forhold til opmærksomhed, koncentration, kommunikation og socialt samspil. Det kan være at høre musik i høretelefoner eller sidde med hørebøffer uden lyd, mens opgaven bliver løst, eller sidde et bestemt sted i lokalet i bestemte situationer. Lav en klar aftale med eleven om, hvornår høretelefoner eller andet må bruges. Inddrag også forældrene og brug den viden, de har om, hvad der virker for deres barn.
- **Vær nysgerrig efter at finde ind til det, der motiverer den enkelte elev**
Nogle elever kan have det svært med generel opmærksomhed, fx i forbindelse med fællessamling og i skolegården, hvor der vrimler med indtryk, men ingen problemer med specifik opmærksomhed. Hvis man fanger disse elevers interesse, og de kan se meningen i arbejdet, er de ofte mere fokuserede og kreative end gennemsnittet.
- **Hav blik for elevernes gode intentioner og mestringsforsøg – også når deres adfærd virker umiddelbart irriterende, provokerende eller uhensigtsmæssig**
Hvis en elev fx rejser sig fra sin plads i utide og går rundt i klassen, kan det ses som dårlig opførsel. Men det kan også ses som en måde at mestre en svær situation på, fx undgå at blive konfronteret med et krav, som eleven – bevidst eller ubevidst – har en fornemmelse af ikke at kunne leve op til. Sæt ord på og vis, at du har forstået elevens mestringsforsøg, og snak med eleven om at finde en alternativ mestringsstrategi, fx ”kan vi aftale et tegn, som du giver mig, når du gerne vil slippe for at læse op, i stedet for at du går ud af klassen?” Accepter, at nogle elever har brug for flere pauser og for at arbejde med et særligt program, når andre opgaver er klaret. Særregler er ok. Det kan fx være, at det er i orden, at en elev gerne må løbe en tur i skolegården. Hvis elever har særregler, er det en god idé at italesætte det over for de andre elever, forældre og lærere.
- **Søg efter den bagvedliggende årsag til elevernes reaktion og adfærd**
Når der opstår konflikter og svære situationer. Der er altid en grund til, at elever reagerer og handler som de gør – både positivt og negativt. Adfærd, der af omgivelserne vurderes som uhensigtsmæssig, handler næsten aldrig om manglende vilje, men ofte om, at situationen eller miljøet sætter eleven ude af stand til at mestre det, der skal til, for fx at fastholde opmærksomheden eller aflæse og forstå de sociale koder og signaler.
- **”Forstør” elevernes evne til at holde opmærksomheden og indgå i socialt samspil**
Sæt ord på det, der går godt. Det kan virke kunstigt at fremhæve selvfølgeligheder, fx ”godt at du kigger op på tavlen nu”, men nogle elever har gavn af at få sat ord på, så de ved, hvad de skal gøre mere af. Ros og anerkendelse foran hele klassen styrker den gode adfærd.
- **Stol på, at eleven gør sit bedste**
Udgangspunktet for den positive fortælling er, at man stoler på, at enhver elev gør sit bedste for at leve op til omgivelsernes krav og forventninger. Nogle elever har blot rigtig svært ved at aflæse og imødekomme omgivelsernes krav og forventninger – ikke fordi de ikke vil, men fordi de ikke kan i den givne kontekst.

Kommunikation

- **Hav vedvarende fokus på sprogbrugen og den måde, der bliver talt om eleverne og klassen på – i klassen, på lærerværelset og til forældremøder**
Hvis du har fokus på det, der fungerer godt, frem for problemadfærd, er du med til at (gen)skabe en positiv fortælling, som forebygger, at specifikke vanskeligheder udvikler sig til uhensigtsmæssig adfærd. Ikke mindst bidrager du til at skabe en positiv selvfortælling hos den enkelte elev. Vær også opmærksom på begreber, der umærkeligt glider ind i sproget, så man ikke længere kan høre, hvor stigmatiserende eller ekskluderende de er. Fx ”inklusionsbørn”, ”specialbørn”, ”bogstavbørn” og lignende.
- **Sørg for et højt informationsniveau blandt de ansatte**
Alle med kontakt til eleverne bør fx kende elevernes individuelle elevplan. Det kan forebygge mange unødige konflikter. Det er også vigtigt, at I deler viden om, hvad der fungerer godt for eleverne i forskellige situationer, og hvordan det kan overføres til andre situationer.
- **Sørg for en tæt og hyppig kontakt til hjemmet hos de elever, der oplever udfordringer med opmærksomhed og socialt samspil**
Vær tydelig i kommunikationen med forældrene om, hvad du gør for at skabe et læringsmiljø, der gavner deres børn, og hvordan I kan arbejde i samme retning.
- **Hav en dialog med forældregruppen om, hvilken rolle de spiller i arbejdet med inklusion**
Det er vigtigt, at elever, lærere og forældre har nogle fæles spilleregler for, hvordan man er ordentlige i forhold til hinanden. Sørg for, at der bliver sat ord på, at det fx ikke er ok at tale negativt om andre børn med ens egne. Et højt vidensniveau om, hvad det indebærer at have funktionelle vanskeligheder i forhold til opmærksomhed og socialt samspil, kan også være med til at underminere myter som fx: ”handler det ikke bare om dårlig opdragelse eller manglende vilje?”.

Du kan skabe klarhed og mening for eleverne ved at svare på hv-spørgsmål:

- Hvad skal vi (indhold)
- Hvorfor skal vi lave det (mening)
- Hvor skal vi hen (mål)
- Hvornår laver vi det (tidspunkt)
- Hvor længe laver vi det (varighed)
- Hvor skal vi lave det (sted)
- Hvem laver vi det med og hvem kan hjælpe (relation)
- Hvordan laver vi det (proces)
- Hvor længe laver vi det (tid)
- Hvad skal vi lave bagefter (forberedelse og forudsigelighed)

Enkle redskaber

Styrk elevernes opmærksomhed

Hvad oplever eleven

”Sid nu stille!”, ”Hold nu op!”, ”Kom nu i gang!”, ”Du forstyrrer de andre!”, ”Lad nu vær!”, ”Nu sidder du og dagdrømmer igen!”, ”Du kunne jo godt i går!”, ”Tag dig nu lidt sammen!”

En elev, der har svært ved at bevare opmærksomhed og koncentration, oplever ofte at blive irettesat. Eleven bliver ofte bedt om at sidde stille og holde fokus – og oplever ofte at få meget skæld ud i løbet af en dag fra forskellige voksne.

Stille elever kan de opleve, at deres udfordringer med at holde opmærksomheden bliver overset.

En elev med udfordringer i forhold til opmærksomhed og koncentration bruger meget energi på at tolke, opfatte og sortere i daglige indtryk. Eleven kan opleve alle indtryk som lige vigtige, og det kan være svært at finde ud af, hvad der er vigtigt, og hvad der er mindre vigtigt.

Alle elever vil gerne gøre det godt – også de elever, der har udfordringer med opmærksomhed og koncentration – men det er ikke alle, der ved hvordan. Hvis kompetencerne ikke rækker, risikerer eleven at opleve en lang række nederlag, der kan føre til manglende motivation, manglende selvværd og lav selvtillid.

Hvordan ser omgivelserne eleven

En elev med udfordringer, der knytter sig til opmærksomhed og koncentration, bliver ofte oplevet som impulsiv, urolig og uopmærksom. Eleven kan have svært ved at sidde stille og koncentrere sig om at blive færdig med en opgave, og eleven kan have svært ved at komme i gang med at løse en opgave. Det kan se ud som om, eleven med vilje ikke hører efter, når der bliver givet en kollektiv besked. Dagsformen kan også svinge meget, og du kan opleve, at det, eleven kan den ene dag, er rigtigt svært den næste.

En elev kan også blive opfattet som indadvendt og dagdrømmende. Måske lægger man slet ikke mærke til, at eleven har udfordringer med opmærksomhed. For den mere stille elev er det ikke kun de udefrakommende indtryk, som volder problemer. Det er også indre tanker, som svækker opmærksomheden.

Hvis eleven er interesseret i et emne, kan eleven være meget fokuseret og have behov for hjælp til at løsrive sig og skifte fra en aktivitet eller opgave til en anden.

Hvad kan du gøre

Vær først og fremmest opmærksom på, at der kan være elever i klassen, som ikke gør et stort nummer ud af sig selv, men som har lige så store udfordringer med opmærksomhed, som de mere udadvendte. De har samme brug for opmærksomhed fra din side for at kunne deltage i undervisningen.

Evnen til at bevare opmærksomhed og kunne koncentrere sig hænger ofte sammen med motivation. Hvis eleven er interesseret i det, opgaven eller aktiviteten handler om, kan det være en motivation i sig selv. Du kan også indarbejde en belønning i opgaven. Belønningen skal være tydelig og håndgribelig, fx en stjerne i en lille bog eller andet, der motiverer netop denne elev.

Sørg for, at kravet til at opnå belønning, er opnåeligt. Vær tydelig i din kommunikation, så eleven ikke er i tvivl om, hvad der udløser belønning. Vær så konkret som muligt. "Du skal opføre dig bedre" er alt for abstrakt. Inddrag eleven i at formulere realistiske krav til handlinger, der udløser belønning – og aftal hvad belønningen skal bestå i.

Belønningen skal falde prompte. Elever, der har udfordringer med opmærksomhed og koncentration, kan ofte ikke forholde sig til, at "der kommer til at ske noget godt på fredag, hvis jeg gør noget godt i dag tirsdag". Kort afstand mellem indsats og belønning – gerne krydret med elementer af konkurrence – er afgørende for at fastholde elevernes opmærksomhed.

Hvis belønningen bliver givet i direkte forlængelse af den ønskede adfærd, og hvis der er udsigt til flere belønninger, kan det i sig selv være motiverende for at fortsætte den gode stil resten af timen, resten af dagen og måske dagen efter.

Sig hvad eleven skal gøre i stedet for at sige, hvad han/hun ikke skal gøre, fx "hæng din jakke på din plads i garderoben", i stedet for "lad være med at smide din jakke på gulvet." Det er vigtigt at være klar og tydelig, når opgaven stilles, og være handlingsanvisende. Sig elevens navn, og vær ikke bange for at sige noget, der virker som en umiddelbar selvfølge. En tydelig underviser gør, at eleverne kan slappe bedre af. De ved, hvad underviseren forventer af dem.

Nogle elever har også gavn af hjælpemidler, der støtter koncentrationen, fx en tangle, modellervoks eller andre "dimse-ting"⁴.

4 For nærmere forklaring: www.adhd.dk

Pædagogiske redskaber, der kan støtte opmærksomhed

Der findes mange redskaber og pædagogiske greb, som kan bruges til at støtte koncentration og opmærksomhed. Følgende redskaber og greb har en særlig god effekt:

- Struktur
- Visualisering
- Ros og anerkendelse
- Skriftlig og/eller mundtlig information tilpasset eleven
- Direkte henvendelse til eleven.

Struktur

- Et skema, der gennemgås hver morgen – gerne med visuelle ledetråde, fx farvekoder for hvert fag eller et billede af den aktivitet, der skal foregå.
- Faste eller skiftende grupper til gruppearbejde, afhængigt af hvad den enkelte elev foretrækker.
- Tydelig tidsbegrænsning, fx i form af en time-timer eller et æggeur.
- Forberedelse af overgange og ændringer.

Skemaer støtter eleverne til at få overblik over den daglige struktur uden at være afhængige af mundtlig instruktion. Det giver eleverne et fast holdepunkt og kan forberede dem på forandringer.

Visualisering

I de yngste klasser kan det fungere rigtig godt for hele klassen med

- Billeder af aktiviteter på skemaet.
- Billeder af den aktivitet, der foregår et bestemt sted, fx billedkunst, omklædningsrum, gymnastiksal.

I de lidt ældre klasser kan man bruge apps til elevernes telefon og /eller iPad til at skabe visuel struktur. Der findes en lang række velfærdsteknologiske hjælpemidler, som eleverne selv kan styre på deres telefon⁵.

Ros og anerkendelse

- Ros og anerkendelse virker bedre end irettesættelser.
- Motivation er vigtig. Succeskriterierne skal være tydelige og konkrete. Hvis der er en belønning, skal eleven vide det, når opgaven stilles.
- Brug elevernes kompetencer aktivt. Det kan være i form af en konkret opgave i løbet af dagen, fx at hjælpe med at holde tiden med time-timeren. En elev, der har brug for at bevæge sig, kan hjælpe med at hente ting. På den måde får eleven rørt sig og føler sig som en nyttig del af fællesskabet i stedet for en belastning.

5 Se hjælpemiddelbasen: www.hmi-basen.dk/appsearch.asp

Styrk elevernes sociale samspil

Hvad oplever eleven

Hvis en elev har udfordringer med socialt samspil, vil det påvirke elevens relationer både til andre elever og til de voksne omkring eleven. Eleven kan opleve, at de andre ikke vil lege/være sammen med ham eller hende. Eleven forstår måske ikke de andre elevers hensigter, og de andre elever interesserer sig måske ikke for det samme. Ofte kan det handle om, at eleven bliver koblet fra i legens handling allerede inden for de første minutter af et frikvarter. Elevens strategier til at komme tilbage/med i legen kan være uhensigtsmæssige og opleves provokende og grænseoverskridende for de andre elever, selv om intentionen er god nok. Elever med vanskeligheder i forhold til socialt samspil er derfor i høj risiko for at blive mobbet.

De fleste elever vil rigtig gerne have jævnaldrende venner og gode relationer til voksne, men det kan være svært, hvis eleven har vanskeligt ved at aflæse de uskrevne regler, der er for socialt samspil. Det kan give lavt selvværd og en følelse af at være anderledes og ikke at være god nok. Det kan føre til, at eleven isolerer sig og tilsyneladende foretrækker at være alene. Derfor kan det være vigtigt med hjælp til det sociale, fx via regler for lege, makkere og ting at lege med. Det kan også være konkrete aftaler med elever om, hvad de gør, hvis der er brug for hjælp. Gode sociale relationer er med til at understøtte trivsel og et godt læringsmiljø. Hvis eleven ikke trives, kan han eller hun have svært ved at lære.

Hvordan ser omgivelserne eleven

Både børn og voksne kan opfatte eleven som en, der ikke har situationsfornemmelse. Eleven kan være meget firkantet i kommunikationen, påståelig, insisterende eller nedladende over for andre. Eleven kan have svært ved at vente på tur, afbryder eller kan ikke finde ud af at lytte til andre. Det er især tydeligt i grupper. Eleven kan også virke kontrollerende og styrende. Det kan være en måde at mestre de mange indtryk, men bliver måske opfattet, som om eleven vil bestemme det hele. Hvis eleven har svært ved at skabe kontakt til de andre elever, kan han/hun blive koblet af legen og enten trække sig helt eller prøve på at komme med i legen på en uheldig måde.

Omgivelserne kan opleve eleven som en, der forsøger at skabe kontakt på en uhensigtsmæssig måde, fx ved at isolere sig, slå bolden ud af hænderne på de andre, skubbe eller slå.

Udfordringerne kan også komme til udtryk på den stik modsatte måde, hvor omgivelserne oplever eleven som meget indadvendt og dagdrømmende.

Hvad kan du gøre

Nogle elever tilegner sig helt automatisk sociale kompetencer, andre skal have dem tydeligt forklaret, fordi de misforstår de andre elevers hensigter eller mistolker sociale situationer. Det kan resultere i uhensigtsmæssig adfærd. For at komme det i møde, er det en god idé, at du ”skærer tingene ud i pap” og forklarer situationer meget tydeligt.

Elever, der har brug for støtte til kommunikation og socialt samspil, har brug for en forklaring på, hvorfor de andre elever gør, som de gør. Det er vigtigt for at blive bevidst om sin egen rolle i det sociale samspil. De andre elever kan ligeledes have brug for at vide, hvorfor eleven med vanskeligheder i forhold til kommunikation og socialt samspil gør, som han/hun gør.

Du kan også overveje at indføre en fast makker i hvert fag, så eleverne ved, hvem de skal arbejde sammen med. På den måde undgår I, at ”to-og-to” ikke bliver et socialt spil, hvor nogle elever kan opleve at være dem, de andre ikke vil være sammen med.

Overvej at stille et rum eller område til rådighed for alle elever, hvor de kan trække sig tilbage, hvis aktiviteter eller sociale sammenhænge bliver for svære. Det er vigtigt, at området er specielt udpeget til formålet, og at eleverne er bekendt med omgivelserne og formålet med stedet.

Hvis du ved, at en elev kan finde på at stikke af, fx fordi han/hun er blevet sur eller ked af det i et frikvarter, kan du overveje at aftale et tilflugtssted, som kun I to kender til. På den måde ved du, hvor du kan finde eleven.

Pædagogiske redskaber, der kan støtte kommunikation og socialt samspil

Der findes mange redskaber og pædagogiske greb, som kan bruges til at støtte socialt samspil. Følgende greb har en særlig god effekt:

- Undervisning i sociale relationer⁶
- Understøtte positiv adfærd og give eleverne ejerskab til gode løsninger
- Inddrage hele klassen i en snak om gode regler for, hvordan man er sammen
- Bruge elevernes særlige kompetencer.

Undervisning i sociale relationer

Løbende undervisning i socialt samspil giver eleverne et forum, hvor de kan diskutere og lære nye sociale færdigheder og finde hensigtsmæssige reaktionsmønstre, hvis de fx udsættes for drilleri eller negativ adfærd fra andre børn. Du kan inddrage eleverne i at formulere en fælles trivselspolitik for klassen. Det kan også være en idé at arbejde med makkerskaber og bruge erfaringerne som afsæt for dialog i klassen om socialt samspil.

Understøt positiv adfærd og give eleverne ejerskab til gode løsninger

Spørg eleverne, hvad der virker bedst for dem i forhold til kommunikation og socialt samspil. Og anerkend, når de anvender de løsninger, de selv har peget på.

Inddrag hele klassen i en snak om gode regler for, hvordan man er sammen

Alle elever skal have en forklaring på sociale spilleregler. Man kan støtte eleverne i at udvikle et regelsæt for, hvordan man er en god kammerat. Situationer, der gentager sig, kan tages op i klassen, hvor alle elever kommer med forslag til, hvad man kan gøre for at løse problemet på en hensigtsmæssig måde. Få eleverne til at fokusere på, hvad der har været godt, og hvad de selv kan gøre bedre.

6 En metode kan være ”Sociale historier”. Se: www.dcum.dk/sammen-mod-mobning/sociale-historier

Her kan du hente hjælp

Hvis du mangler viden eller rådgivning om, hvordan du skaber læringsmiljøer, der kommer børn med særlige udfordringer til gavn, kan du trække på skolens AKT-konsulent, inklusionskonsulent og PPR.

Du kan også hente rådgivning hos Undervisningsministeriets læringskonsulenter på inklusionsområdet.

Læs mere

Her finder du referencer til hjemmesider, hvor du kan hente viden og inspiration til arbejdet med inklusion af elever med udfordringer i forhold til opmærksomhed og socialt samspil.

Socialstyrelsen

Socialstyrelsens vidensportal – tema om opmærksomhedsforstyrrelser

→ www.vidensportal.socialstyrelsen.dk/temaer/Opmærksomhedsforstyrrelser

Socialstyrelsens sider om autisme og ADHD

→ www.socialstyrelsen.dk/handicap/autisme

→ www.socialstyrelsen.dk/handicap/adhd

Undervisningsministeriet

Undervisningsministeriets hjemmeside om inklusion

→ www.uvm.dk/Uddannelser/Folkeskolen/Inklusion-og-specialundervisning/Inklusion

Undervisningsministeriets rapport om ”Inkluderende skolemiljøer – elevernes rolle”, der har fokus på holddannelse, klassens regler og læringsmakkere”, SFI, april 2015

→ www.sfi.dk/rapportoplysninger-4681.aspx?Action=1&NewsId=4670&PID=9267

Undervisningsministeriets rapport om flerprofessionelt samarbejde:

→ www.uvm.dk/~media/UVM/Filer/Udd/Folke/PDF14/Maj/140508%20Rapport%20om%20ressourcepersoner%20og%20teamsamarbejde.pdf

Undervisningsministeriets rapport om forældresamarbejde:

→ www.uvm.dk/~media/UVM/Filer/Udd/Folke/PDF14/Maj/140508%20Rapport%20om%20foraeldresamarbejde%20og%20inklusion%20med%20bilag.pdf

Undervisningsministeriets Ressourcecenter for inklusion og specialundervisning

→ www.inklusionsudvikling.dk

EMU – sider med bud på, hvordan du kan håndtere dialog med forældregruppen

→ www.emu.dk/modul/hvordan-kan-jeg-bidrage-til-et-godt-samarbejde-med-skolen-om-mit-barn

→ www.emu.dk/modul/inklusion-1

EMU – sider med inspiration til struktur for frikvarteret

→ www.emu.dk/modul/veje-til-inklusion

→ www.emu.dk/modul/frikvarter-med-faste-rammer-underst%C3%B8tter-skoledagen

Foreninger / organisationer

ADHD-foreningens sider om skoleliv med ADHD

→ www.adhd.dk/livet-med-adhd/skoleliv-med-adhd

Autismeforeningens side

→ www.autismeforening.dk

Foreningen Skole og Forældres side om inklusion

→ www.inklusionsklar.dk

Børns vilkår – side om at skabe gode børnefællesskaber

→ www.bornsvilkar.dk/Raadgivning/SkoleTjenesten/Undervisningsmateriale/trivsel-i-skolen.aspx

Socialstyrelsen
Edisonsvej 18, 1.
5000 Odense C
Tlf.: 72 42 37 00
www.socialstyrelsen.dk